

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I	ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовао Комисију: Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници од 27. априла 2016. године. 2. Састав Комисије: Ментор: проф. др Зона Мркаљ, ванредни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду Ужа научна област: Српска књижевност, Методика наставе књижевности и српског језика Датум избора у звање: 21. 6. 2011. Др Предраг Петровић, доцент, Филолошки факултет Универзитета у Београду Ужа научна област: Српска књижевност XX века Датум избора у звање: 15. 4. 2013. Проф. др Александар Јовановић, редовни професор, Учитељски факултет Универзитета у Београду Ужа научна област: Књижевност Датум избора у звање: 29. 1. 2000.	
II	ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Светлана, Крста, Миловановић 2. Датум рођења, општина, република: 21.4.1959, Ужице, Република Србија 3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 7.7.2004, Филолошки факултет, Београд Тумачење мисаоне поезије у настави 4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Методика наставе српског језика и књижевности	
III	НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ
Савремена истраживања ауторске лирике у средњошколској настави	

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Светлане К. Миловановић обухвата 321 компјутерски штампану страницу (без уводних страница које нису нумерисане) и подељена је на следећа поглавља: 0. Увод (1–4); 1. Методички контекст и актуелни методички приступ настави лирике (5–34); 2. Лирика као књижевни род (35–73); 3. Циљеви и задаци наставе поезије (74–91); 4. Рецепција лирске поезије у настави (92–101); 5. Настава поезије (102–137); 6. Главне методичке радње у проучавању ауторске лирске песме (138–204); 7. Примери методичких интерпретација ауторске лирске песме (205–302); Закључак (303–310); Стручна литература (311–320) и Биографија (321). Рад садржи 12 табела и 1 графички приказ.

Списак литературе садржи 210 библиографских јединица.

У складу са савременом методиком наставе лирике, рад се темељи на интердисциплинарним сазнањима. Обухвата научни садржај из теорије и историје књижевности, из књижевнонаучне методологије и књижевне критике. Кандидаткиња указује на значај теорија савремене поетике које с истом важношћу гледају на песника, поетски текст и читаоца. У истраживање је укључен уметнички садржај из националне и светске лирске поезије. Научни и уметнички садржај преноси се на дидактичко-педагошку матрицу.

У **првом делу рада** ауторска лирска поезија је сагледана у методичком контексту и представљени су актуелни методички приступи настави лирике. Акценат је стављен на значај и специфичности комуникације с лирском поезијом.

У средњошколским наставним програмима лирска поезија се надовезује на основношколски програм према начелима континуитета и вертикално спиралног планирања. Лирика као посебан књижевни род присутна је у свим књижевноисторијским раздобљима и кроз избор лирских песама – значајних дела српске и светске културне баштине. Садржај актуелних наставних програма за све типове гимназија и средњих стручних школа, ради прегледности, приказан је табеларно (у оквиру 11 прегледних и систематично датих табела које садрже наслове лирских садржаја).

Други део рада посвећен је карактеристикама лирског књижевног рода, његовом историјском развоју и естетици лирског. У књижевнотеоријском одређивању лирске песме сагледана је специфична природа лирске песме, њена структура, превазиђеност сваке класификације лирике на песничке врсте, стих као природни облик поезије и грађа која интензивира специфична својства уметничке речи. Разматрана су најбитнија обележја модерне лирике, питање лирског субјекта као конструкције поетског текста, те специфичности и естетска функција поетског језика.

У **трећем делу рада** разматрају се образовни, васпитни и функционални циљеви наставног проучавања ауторске лирске поезије, узимајући у обзир битне тенденције савремене наставе лирске поезије. Продуктивна и истраживачка настава лирике захтева врло компетентног наставника, па се у овом делу рада сагледавају његове вишеструке компетенције, посебно методичке, које обједињују све друге компетенције значајне за тумачење поезије.

Сложен процес рецепције, у **четвртм делу рада**, проучава се с аспекта науке о књижевности и с аспекта наставе. Рецепција лирске песме у настави уважава литерарне способности ученика.

Питања наставе поезије разматрана су у **петом делу докторске дисертације**, имајући у виду књижевнонаучне приступе, свеобухватна методолошка полазишта, класификацију и избор наставних метода. С обзиром на то да динамична структура савременог наставног часа инсистира на активној улози и ученика и наставника у кореспондирању са лирском песмом, предлажу се различити модели структурирања часа на коме се изучава лирска поезија. Рад представља свеобухватна методолошка полазишта и осмишљене методичке (припремне, мотивационе, истраживачке) поступке. Непоновљиви, вишеслојни и вишезначни свет лирске песме могуће је

непосредно доживљавати и критички вредновати само кроз истраживачко и стваралачко поступање.

Шеста целина посвећена је главним методичким радњама: читању, мотивисању, локализовању, доживљавању лирске песме. Доминантан методички приступ у настави поезије је школска интерпретација лирске песме. Зато је посебно место у раду посвећено наставној интерпретацији ауторске лирике, која мора бити научно заснована.

У последњем, седмом делу предложене су наставне интерпретације одабраних аутора националне и светске књижевности, различитих епоха. Како свака значајнија компонента песме у интерпретацији може бити интеграциони чинилац, јер су сви елементи у садејству, тако се и у наведеним наставним интерпретацијама полазило од различитих структурних елемената.

Остварени редослед је усаглашен са сложеношћу проучаваног проблема и одговара примени комплексне наставно-научне методологије. Сходно предмету истраживања одражава методолошки плуралитет, односно примену интегралног методолошког поступка.

У Закључку кандидаткиња концизно и поуздано резимира резултате својих истраживања.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У поглављу **1. Методички контекст и актуелни методички приступи наставе лирике**, докторанд мр Светлана Миловановић истиче следеће важне поставке, служећи се релевантном литературом и савременом класификацијом приступа наставном тумачењу књижевноуметничког дела.

Методички принципи наставе лирике произилазе из концепције образовних и васпитних циљева те наставе, њене друштвене и културолошке функције. Обухватају целокупну методичку стратегију: циљеве, садржај наставе, организацијске облике, избор наставних метода и методичких поступака, наставна средства, положај (активност) ученика и наставника.

Традиционална настава се заснива на некритичком уважавању ауторитета – наставника, по начелу „слушај, памти, понови”. Негује *догматско-репродуктивни методички приступ* (Росандић: 203) који ставља акценат на репродукције наставних садржаја. Циљ је усвајање што веће количине чињеница и информација, углавном из историје и теорије књижевности, на формалистички начин, дедуктивно, независно од књижевног текста. Положај ученика је пасиван (слушају и бележе); фронтални је облик рада; комуникација је једносмерна (од наставника према ученику). Наставник не брине о томе да ли је код ученика пробудио интересовање, јер сматра да је грађа коју излаже сама по себи корисна и вредна, те да је на ученику само да памти и упија оно што му се даје. Оваква рутинска настава, усмерена на садржај, развија репродуктивне способности и памћење, али не развија естетску мисао, аналитичке способности, критички став према предмету проучавања. Овај приступ лирици у потпуности изневерава њену природу, тачније није ни у могућности да јој се приближи јер уопште не подстиче лични однос према лирској песми, без кога и нема њеног „одзива”.

Блажа, *експликативна варијанта репродуктивног приступа*, присутна у нашој средњошколској настави лирике, истиче ученикову властиту реч, али суштински задржава репродуктиван карактер. Развија репродуктивне и аналитичке способности. Настава је усмерена на садржај, знање се преноси методом експликације. Приступ карактеришу рецептивно учење са разумевањем, фронтални облик, комуникација која је претежно, али не искључиво једносмерна. Улога наставника као тумача лирске песме примарна је. Наставник је усредсређен на то како што боље да ученицима објасни наставни садржај, па повремено своје излагање прекида пропитивањем. Положај ученика је пасиван (ученици слушају и бележе, повремено одговарају на питања наставника).

У интерпретативно-аналитичком приступу наставе лирике, који је у нашој школи можда најзаступљенији, анализа или интерпретација поетског дела постаје главни наставни садржај. У плодном сусрету књижевнотеоријске и методичке мисли, настава се усредсређује на лирску песму као естетску и књижевноисторијску датост и на њену интерпретацију као доминантан облик рада. Полазиште интерпретације је доживљај који се побуђује интерпретативним читањем, а продубљује и проширује аналитичким поступком. Да би се ученик припремио за комуникацију с лирском песмом, успоставља се доживљајно-сазнајна мотивација, у којој се ученик отвара према свету дела, активира своје емоционално, интелектуално, морално и сазнајно искуство које се интегрише у свет дела, односно конфронтира с њим.

С обзиром на то да ученик износи свој доживљај песме, сопствена запажања и мишљења о њој, то постаје естетски субјекат. Кандидаткиња закључује да је наставникова улога да организује наставни процес у коме преовладава метод интерпретације што укључује дијалогске методе, посебно метод хеуристичког разговора, метод рада на тексту, метод показивања и друге активне методе. У таквој наставној комуникацији где учествују сви учесници образовно-васпитног процеса, комуникација је двосмерна или вишесмерна. Интерпретативно-аналитички приступ омогућава активан однос према поетском тексту, развијање поетске сензибилности, књижевне културе, критичког мишљења, интересовања за поезију.

Полазиште интерпретације тако може бити сваки елеменат поетског текста који изазове најјачи утисак примаоца, закупи његов доживљајни и сазнајни свет. Али, ти елементи треба да су карактеристични за природу лирске песме, сагледани у контексту њене целине и, наравно, доступни доживљајно-сазнајним могућностима ученика. Важно је не изневерити уметничко биће песме.

У поглављу **2. Лирика као књижевни род** као посебно занимљив део појављује се потпоглавље о поетском језику. Кандидаткиња истиче да је песнички језик најјезикотворнији и најдвосмернији, а поезија најособенији вид стваралачке језичке делатности. Она међу осталим облицима књижевног израза највише и чини за повратак језику, његовој изворности, и моћи и магичности. У поетском тексту језички слој је строже организован и има у њему кохезиону улогу која му обезбеђује јединство. Језик поезије делује укупношћу свих компоненти које су уграђене у њега. Сачињен је од онолико слојева колико их познаје историја поезије. Не треба узимати у обзир само техничку страну језика поезије, већ и све оно што лирском тексту омогућава да садржи одређено сапштење (Микић: 17).

Ослањајући се на релевантну литературу, кандидаткиња разликује денотативну, емотивну и конотативну функцију језика, и истиче да је у уметности речи доминантна поетска функција која представља њихове комбинације. Поетска функција се заснива на разликовању појма селекције и појма комбинације. Док селекција означава парадигму (језичке знакове), комбинација је синтагматска равна (могуће комбинације језичких знакова). Њихов однос Јакобсон изједначава са метафором и метонимијом, а поетска функција језика се заснива на преношењу метафоричне осе селекције на синтагматску и метонимијску осу комбинације. Поетска функција језика се остварује комбинацијом обе осе (Јакобсон: 294). Поетска функција подразумева музичку семиозу, која се иначе чува у основици стиха. Песнички језик одликује сликовитост. Он не даје мишљења и разматрања о проблемима већ дочарава свет у предметном обиљу. Пошто се поетски језик као и сваки други језик не односи на неку предметност ван језика, већ ову напротив тек ствара, он ће се служити свим језичким средствима која му при томе могу помоћи.

Песнички језик, према Мукаржовском, како истиче Светлана Миловановић, особена је функционална формација у којој естетска функција тежи доминацији. Циљ песничког језичког израза је стварање надличних и трајних вредности и у том смислу он се, наравно, користи емоционалним изражавањем, али посеже и за другим језичким слојевима. Ниједно својство не одликује песнички језик трајно и опште. Није, значи, сам по себи ни сликовит, ни упечатљив, ни индивидуалан. Песнички језик је трајно окарактерисан само својом функцијом, начином употребе својстава дате појаве. Циљ песничког изражавања јесте естетско дејство. Естетска функција која превладава у песничком језику (а која је у другим функцијама језика само пропратна појава) усредређује пажњу на сам језички знак.

Овде истичемо и следећа занимљива запажања и образложења:

- у песничком језику нема синонимије у оном смислу што песник, правећи избор речи, тражи ексклузиван израз, онај који не допушта никакву замену. То је тежња сваког песника, тежња коју идеализовани песнички језик остварује у целости. Високо вредно песничко дело увек оставља утисак да се у њему не може ништа изменити, изоставити или додати;
- језичка материја се обликује у поезији. Али та материја се састоји од информационих наслага: горње се виде и распознају, а доње сежу до у тамна историјска времена. У језику је све информација. Поезије нема без живе интерференције између два различита реда информација. Један ред чине информације похрањене у језичком систему, док други чине актуелне информације које се јављају у говорном акту. У развоју поезије тежиште се пребацује час ка једноме, час ка другоме реду. Такво померање тежишта почетком XX века наговестила је појава књижевне авангарде (Петковић: 98). Дадаистичко-надреалистички покрет је разграђивао не само традиционални поетски систем, већ и обични језички текст. То сугеришу и само поменути наслови песама Милана Дединца *Јавна птица*, Душана Матића *Мутан лов у бистрој води*, *Заменице*

смрти... Концентрација тропа у модерној поезији, негирајући појмовна значења, омогућује да се у првом плану нађу они садржаји које стилистика означава конотацијом.

- по Бахтиновим речима: „Само у поезији језик разоткрива све своје могућности, јер су захтеви према њему ту максимални; све његове стране напрегнуте су до крајности, допиру до својих крајњих граница; поезија као да изажима све сокове из језика, и језик ту надилази сам себе.”

У поглављу **4. Рецепција лирске поезије у настави**, Светлана Миловановић разматра појам рецепције у науци о књижевности, посебно истичући да се склоп књижевног текста, односно његова полифонијска структура, конкретизује читањем. Просторна димензија дела, на коју указују његови слојеви, допуњена је фазном структуром. У временском континуитету читањем се спознају фрагменти дела. Садржаји свих слојева се актуелизују и објективизују, тј. конкретизују у читаочевој свести као потенцијална слика дела какву је појединац конституисао на основу доживљаја и накнадног размишљања.

Како општа типологија читалаца узима у обзир више типова, кандидаткиња везује појмове имплицитног, фиктивног, скривеног или узорног читаоца и за наставна поступања, те анализира како претпостављени читалац делује на стварне читаоце – у овом случају ученике.

Указујући у даљим поглављима на посебности наставног тумачења лирике, разрађујући методичке поступке и радње који се активирају приликом тумачења ауторске лирске поезије (нпр. поглавље 6.4. *Истраживачки задаци*), уз мноштво циљано одабраних примера, указујући посебно на значај мотивисања ученика за рецепцију лирске песме, Светлана Миловановић у последњем поглављу своје докторске дисертације **7. Примери методичких интерпретација ауторске лирске песме** даје конкретне примере методичких тумачења значајних лирских дела српске и опште књижевности: Миодраг Павловић, *Научите пјесан*; Миодраг Павловић, *Реквијем*; Васко Попа: Избор песама циклуса *Списак*; Борис Леонидович Пастернак: *Хамлет*; Јосиф Бродски: *Итака*; Милутин Бојић, *Плава гробница*; Иван В. Лалић, *Плава гробница*, Јован Дучић: *Сунцокрети*; Ђура Јакшић, *Поноћ*. Овим изванредним наставним тумачењима одабране поезије (у обиму интерпретације или приказа), претходе и многи други примери, дати у склопу претходних поглавља, којима кандидаткиња потврђује своју способност да одабраној теми у оквиру области Методике наставе књижевности приступи на изузетан, оригиналан и подстицајан начин.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЛИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Светлана Миловановић, „Мисаоност у дескриптивној поезији”, *Књижевност и језик*, бр. 3–4, 2004.

Светлана Миловановић, *Читанка* за 6. разред основне школе. Београд: Едука, 2010. (одобрено од стране Министарства просвете решењем бр. 650-02-00264/2010–06)

Светлана К. Миловановић, „Рефлексивни елементи у родољубивој песми”, *Књижевност и језик*, бр. 1–2, 2014.

Радови изложени на конгресима:

Мр Светлана Миловановић честовала је на XVII конгресу Савеза славистичких друштава Србије одржаног у Сокобањи 2009. У оквиру секције за наставу српског језика и књижевности, имала је саопштење под називом *Мисаона поезија у настави*.

Учесник је XVIII конгреса Савеза славистичких друштава у Београду 2014. године; саопштење *Поезија Марине Цветајеве у настави (Возьмите стихи – это и есть моя жизнь)*.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У овом истраживању пошло се од претпоставке да савремени приступи лирској поезији у средњошколској настави обезбеђују ваљану рецепцију поетских текстова, чиме се остварују бројни и важни наставни циљеви и задаци, што је у целокупној докторској дисертацији и доказано. Савремени комуникацијски приступ заснива се на теорији литерарне комуникације и посебну пажњу поклања избору поезије, особинама ученика и методичким приступима који се креирају у складу са многоструким резултатима различитих књижевнотеоријских оријентација.

Полазећи од методичког контекста и актуелне методичке теорије наставе лирике, у тези је указано на специфичности наставне комуникације с ауторском поезијом: потребни су отворени облици литерарне комуникације која се заснива на духовном процесу узајамног деловања поетског текста и читаоца – ученика; процес је комплексан, што се види на основу специфичног „ураћања” читаоца у поетски свет дела и на основу начина на који се конституише смисао дела (који је различит за свако дело и за сваког читаоца); савремена настава лирике је екстензивна, интегративна и отворена; успешан методички рад при обради лирске песме има упориште у складу емотивног, духовног и интелектуалног; поливалентан динамичко-стваралачки однос песме и читаоца подразумева стрпљивог, пажљивог читаоца; врло често смисао песме се не открива у тренутку читања, већ неочекивано или након дугог и лаганог развијања вербалне имагинације у времену. У раду се наглашава да је литерарна комуникација је у правом смислу двосмерна и вишесмерна активност која укључује разумевање, конвергенцију, доживљајно-сазнајни процес у реципијенту, естетско биће у песми. Савремена настава даје у литерарној комуникацији више простора за уношење ученичких доживљаја и ставова; јаче укључује ученике у припрему, извођење и поделу рада на тумачењу поетских текстова; омогућује ученицима извештај избор текстова. Савремени наставни модели рађени су на основама нове стратегије курикулума која подстиче креативнији и флексибилнији приступ програмској грађи.

Кандидаткиња посебно разматра активну улогу ученика у овој комуникацији, као и на његово „учествовање у структурирању” поетског текста. Ослањајући се на учење структуралиста који су, дефинишући контекст, запазили да у актуализацији текста долази до специфичних промена – трансформације материјалног артефакта у естетски објекат, подразумева се појава да текст у процесу читања постаје свет (естетски предмет), дакле нешто променљиво, за разлику од фиксираног текста, материјалног артефакта.

Уз тврдњу да је специфичност лирске песме у томе што бележи и описује изабрани и по много чему издвојени тренутак, Светлана Миловановић прецизира да је и у настави реч о томе да се ограниченим бројем језичких знакова, уз семантичко активирање и несемантичких елемената и контекста, каже много више (за шта би писцу епског дела требало више не само језичких знакова, него и просторних и временских појединости). По правилу, лирске песме као дела строже организације зависна су од контекста више него прозна дела. Отуда у тумачењу песме и већа тежња ка контекстуланости. При томе се контекстуалност доживљава и као семантички квалитет који текст постиже у односу на неки други текст (интертекстуалност). Резултат је у тези, Калеровим речима казано, да је значење ограничено контекстом, али је контекст неограничен (*Речник књижевних термина*: 373).

Даљи значајни закључци од кључне су важности за средњошколску наставу ауторске поезије. Лирску песму одликује изразита прегнантност језичког израза, па је поетски текст сажет и кратак. С друге стране, богатство осећања и мисли пропорционално расте са језгровитошћу песничког израза. У томе су предности њеног наставног проучавања. Међутим, вишезначност лирске песме у наставном тумачењу представља деликатан проблем. Важно је избећи странпутице које се огледају како у занемаривању, сиромашењу богатства значења, тако и у тумачењу које нема поткрепљење у поетском тексту.

Специфичност наставног проучавања лирске песме условљена је специфичношћу уметничке структуре лирске песме и особеностима лирике као књижевног рода. У најкраћем, посебности лирског књижевног рода на које се указује у наставној пракси су:

- лирика је најсубјективнији књижевни род; она је као ниједан други вид литературе усмерена на приказивање душевног, унутрашњег живота као свеопштег;
- у лирици није примаран објект, већ субјект казивања. Предмет песме није значајан сам по себи, већ све зависи од тога какво му значење даје субјект. За лирику је карактеристична чињеница да су у сфери изражавања ангажоване само оне представе које су важне с тачке гледишта лирског субјекта;
- слика у лирици је слика-доживљај. Парафразирајући Висариона Бјелинског, мисао у поезији није

- размишљање, силогизам, опис, већ занос, радост, туга, чежња;
- вишезначност речи проузрокује вишезначне слике.

Кандидаткиња истиче да ове специфичности лирике узрокују отежану рецепцију лирске песме. Ученици прво траже причу и настоје да је препричају, а ако то не успеју, настају тешкоће. Ако открију лирску причу, не повезују је са искуством песника, као што често не доживљавају лирику као кретање уметникових мисли и осећања. Проблем је и у дословном схватању речи, кад се на поетску слику не гледа као на слику створену од асоцијација, повезивања, моћи песникове имажинације. Уочавајући фигуративна и експресивна средства, не сагледавају њихову стваралачку улогу у поетским сликама. Све то утиче на опирање лирске песме тумачењу, које у наставној пракси представља највећи изазов. Традиционална настава која још опстаје у нашим школама формалистички гледа на лирику као на нешто украсно, естетизирајуће, чему се само диви, а њена функција се исцрпљује у чувању стереотипних облика, у инвентарисању стилских фигура, дидактичких и морализаторских вредности, формулисању „порука”, у развијању памћења и декламаторских способности. Негује дескриптивну анализу усмерену на описивање формалних елемената дела, претвара песму у појмовни говор, изоловано посматра песничка изражајна средства, описује их и класификује. Неопходни су одговарајући методички приступи који ће „отворити” поетски текст и омогућити спонтано доживљавање и стваралачки однос. Кад поетски свет испуни читаоца, он доживљава унутарњи преображај и понире у нове просторе, ангажујући своје мисаоно-емоционалне снаге и своја искуства. Естетски доживљај читаоца отвара пут рационалном – когнитивном.

С обзиром на то да се у самом читању зачињу, припремају и присуствују све сазнајне и методичке радње потребне за успешну интерпретацију лирске песме, неопходно је ваљано читање. Стога се вештини читања лирске песме придаје посебна пажња. Један од основних циљева наставе лирике и књижевности уопште, како истиче професор Милија Николић, јесте у стварању поузданог читаоца и развијању уметничког укуса.

Комплексан процес проучавања ауторске лирске песме у средњошколској настави започиње наставниковим и учениковим припремањем за тумачење песме. У интерпретацији песме на наставном часу проучавање добија своје најпродуктивније видове, а у облицима функционалне примене стечених знања и умења продужава се и након часа: у поредбеним изучавањима песама, у продуктивним обнављањима знања о обрађеном наставном градиву и истраживачким приступима новим поетским остварењима.

Када се у раду наглашава да се лирска песма у целости изучава на часу, кандидаткиња потцртава да то значи да се сама наставна „обрада” обавља на часу, а све друге активности јој претходе или се примењују на будућим часовима. Наставном раду у одељењу претходе активности као што су припремни задаци, читање поетског текста код куће и др. методичке радње које прате рад на лирској песни. С обзиром на то да је наставни рад на лирској песни сложен и динамичан процес, то ће се његови ефекти показивати на свим будућим часовима (умешност рецитовања песме, стваралачко испољавање ученика, утицај на усмени и писмени израз ученика).

Светлана Миловановић истиче да основно методолошко опредељење у заснивању и развијању наставне интерпретације треба да буде превасходна усмереност интерпретације према поетском тексту. Такав метод укључује све оне методе у склопу књижевнонаучних оријентација који су усмерени на унутрашње проучавање лирске песме. Методи попут феноменолошког, структуралног, метода пажљивог читања, стилистичког, метода иманентне интерпретације и других, уз примену одговарајућег методолошког плурализма у приступу свакој појединој песни, допуњују се методима тзв. спољашњег приступа поетском тексту. Примена вантекстовних гледишта често је потребна како би се лирска песма ваљано протумачила. Треба нагласити да не постоји јединствен рецепт за тумачење јер свака песма је непоновљива, створена под дејством индивидуалних утисака. У њој се огледа стање ума јединственог људског бића. Свака песма садржи микрокосмос осећања, захтевајући сопствени методички приступ.

Посебности лирске песме и њена динамична структура откривају се кроз међусобно деловање различитих чинилаца уметничке стварности, у којој се увек изнова реализује процес сједињавања песничког субјекта са предметним светом. Полазећи од снажног уметничког доживљаја песме, тумачење обухвата све појединости које сигнализирају духовни смисао песме, и проницањем тих знакова стиже се до крајњег смисла лирске песме. У том смислу говорећи, само тумачење песме могло би се објаснити као довршавање доживљаја, односно духовно понирање у доживљајем дате и назначене могућности.

Методички приступ лирској песни усклађује се са местима естетске сугестије која се доживљавају као емотивна и мисаона жаришта. Сагледавање поетског света и стваралачких поступака у његовој

структури омогућује истраживачки пут што уважава исходишта у којима делује кохезиони фактор, појмом Леа Шпицера речено, „духовни етимон” песме.

Програмски корпус поетских текстова у средњој школи организован је књижевноисторијски. Ученици упознају и тумаче лирске песме које репрезентују карактеристике одређене књижевне епохе, песничке школе или стилске формације. Притом је важно да се лирска песма не тумачи само као документ у развоју књижевности, односно да се не запостави њена естетска аутентичност. Тежи се остваривању јединства емоционалног, рационалног и фантазијског пријема поетских садржаја.

Тумачење лирске песме у средњој школи условљено је интересовањима, могућностима и способностима ученика. С обзиром на чињеницу да је мотивисаност ученика за читање и доживљавање лирске поезије знатно слабија у односу на друге књижевне врсте, неопходно је посветити посебну пажњу осмишљавању мотивисања и стварању повољних радних околности. Бројни су и разноврсни мотивациони извори, али су свакако најделотворнији они које нуди сам уметнички свет песме. Посебан је изазов пред наставницима који изводе наставу у средњим стручним школама. Уопште, настава лирике захтева многе компетенције наставника. Његов одговарајући приступ градиву одражава се и на ангажовање ученика, као и на општу продуктивност рада. Способности наставника, његова креативност и инвентивност битно утичу на интензитет наставе и на организацију часа. Сваки добар наставник ће у конкретном проблему увек имати право решење са оригиналним приступом. Компетентан наставник се залаже за образовање које афирмише личност, њен лични развој, учеников поглед на свет, концепцију личног деловања и могућности избора.

Тумачење лирске песме у настави остварује се низом методичких радњи и поступака, применом одговарајуће књижевнонаучне и наставне методологије. Водеће методичке радње и активности су: припремни разговор, стварање одговарајућег доживљајног подстицајног контекста, мотивисање ученика за читање и тумачење лирске песме, припремни истраживачки задаци, локализовање и вантекстуални садржаји, читање дела у доживљајној, интерпретацијској, истраживачкој и проблемској улози. Све методичке радње и активности комбинују се тако да одговарају особеностима лирске песме чије се проучавање планира и припрема, а усклађују се са циљем да подстакну ученика на одговарајућу фантазијску и рационалну активност. Тако у средиште наставног интересовања долазе водећи естетски садржаји.

Методички приступи лирским песмама усклађују се са доминантним осећањем, мотивима, песничким сликама, стилогеношћу, ритмом, звуком и основним емотивно-мисаоним тоном. Доминантни вредносни чиниоци постају интеграциона средишта за разне друге знаковне вредности преко којих се омогућује истовремено сагледавање више естетичких чињеница које увек здружене истовремено побуђују уметничке доживљаје, сазнајне асоцијације и појачану истраживачку пажњу. Методички приступи конкретним песмама у овом раду то показују.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је резултате свог истраживања протумачила на релевантан и убедљив начин, прегледним и јасним научним стилем, који читаоцу омогућава систематичан увид у проблематику овог научног рада. Промишљеним и теоријски чврсто утемељеним методима примењеним у истраживању, Светлана Миловановић је дошла до низа иновативних увида у сложену тему **Савремена истраживања ауторске лирике у средњошколској настави**, пропраћених угледним примерима из личне наставне праксе, као и до поузданих закључака који проширују досадашња сазнања о овој проблематици у Методици наставе књижевности и српског језика.

IX ПРЕДЛОГ

С обзиром на то да је реч о опсежном и детаљном истраживању, чији су резултати вредни и за науку о књижевности, и за методiku наставе књижевности и наставну праксу, са задовољством препоручујемо Већу да овај рад прихвати као докторску дисертацију, а кандидаткињу позове на усмену одбрану пред овом комисијом.

Комисија

Проф. др Зона Мркаљ, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Др Предраг Петровић, доцент
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Проф. др Александар Јовановић, редовни професор
Учитељски факултет Универзитета у Београду
